

Bakalářská práce

2011

Jana Žůrková

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

Zjišťování kvality klimatu v zařízení neformálního
a zájmového vzdělávání

Vedoucí práce: Mgr. Jan Sýkora

Autor práce: Jana Žůrková

Studijní obor: Pedagog volného času

Ročník: třetí, kombinované studium

2011

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

15. března 2011

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Janu Sýkorovi za udělení cenných rad a podnětů. Za jeho milý a vstřícný přístup, kterým mě vždy motivoval při vypracovávání této práce.

Děkuji rovněž všem vedoucím, vychovatelům či pedagogům z řad odborné veřejnosti, kteří mi svou ochotou ke spolupráci umožnili realizaci výzkumu.

OBSAH

Úvod	6
------------	---

I. ČÁST

VYMEZENÍ POJMŮ VE VZTAHU K ZAJIŠŤOVÁNÍ ZDRAVÉHO KLIMATU .....

<i>1 Pojmy spojené s volným časem .....</i>	<i>8</i>
1.1 Volný čas	8
1.2 Pedagogické ovlivňování	8
1.3 Funkce zájmové činnosti	9
1.4 Motivace jako prvek vedoucí ke zlepšování klimatu	10
1.5 Sociální klima	11
<i>2 Přehled zařízení zájmového vzdělávání .....</i>	<i>12</i>
2.1 Školní družiny	13
2.2 Školní kluby	13
2.3 Střediska pro volný čas dětí a mládeže	14
2.4 Základní umělecké školy a jazykové školy	15
2.5 Nestátní neziskové organizace (NNO)	15
2.5.1 Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež (NZDM)	16
2.5.2 Nestátní neziskové organizace pracující s dětmi a mládeží .	16
<i>Závěr I. části .....</i>	<i>18</i>

II. ČÁST

DIAGNOSTIKA A MOŽNOSTI MĚŘENÍ KLIMATU V ZAŘÍZENÍCH ZÁJMOVÉHO A NEFORMÁLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ .....

<i>1 Pedagogicko-psychologická diagnostika (PPD) a její využití .....</i>	<i>19</i>
1.1 Etapy diagnostického postupu	20
1.2 Metody zaměřené na zkoumání sociálního klimatu ve skupině	21
1.3 Uplatňované metody zkoumání klimatu	22
1.3.1 Dotazník „Naše třída“ - MCI – My Class Inventory	22
1.3.2 Dotazník CES – Classroom Environment Scale	23
1.3.3 Dotazník komunikačního klimatu třídy – CCQ Communication Climate Questionnaire	24
1.4 Doplnující diagnostické metody pro zjišťování zdravého klimatu	24
1.4.1 Metoda pozorování	25

1.4.2	Metoda založená na rozhovoru	26
1.4.3	Autodiagnostika v práci pedagoga volného času	26
	Závěr II. části	27
	III. PRAKTICKÁ ČÁST	29
1	Zjištění kvality klimatu v zájmovém a neformálním zařízení	29
1.1	Aplikace dotazníku CES do prostředí zájmového a neformálního vzdělávání	29
1.2	Modifikace dotazníku a jeho validace pohledem odborné veřejnosti	30
1.2.1	Projekt Klíče pro život a zdravé klima	30
1.2.2	Postoj pedagogických pracovníků k tvorbě dotazníků	33
1.3	Sestrojování dotazníku LTGES	34
	Závěr	38
	Seznam literatury	40
	Seznam zkratk	42
	Seznam příloh	43
	Přílohy	44

Úvod

Cílem této práce je jednak poukázat na problematiku zajišťování zdravého klimatu v zájmovém a neformálním vzdělávání, ale také pokusit se najít vhodný prostředek pro jeho zjišťování. Sociálním prostředím školní třídy se již několik let zabývá mnoho odborníků jak z pedagogické, tak ze sociálně psychologické oblasti. Např. Jan Lašek ve své knize Sociálně psychologické klima školních tříd a školy, kde využívá poznatků a sofistikovaných metod zkoumání klimatu tříd v zahraničí, především v Austrálii a USA. Bylo zjištěno a potvrzeno, že bez příznivého klimatu nelze očekávat zvyšování školní efektivity. Ukázalo se, že školní klima má vliv na sociální chování žáků, ale také na jejich motivaci k výkonu, na průběh učení i na učební výsledky. Dobré klima však neprospívá jen žákům, ale působí rovněž na psychické rozpoložení učitelů a vedení školy, na jejich pracovní spokojenost.

Zjištění a nastavení zdravého klimatu by však nemělo být jen otázkou školy a školních tříd. Tato problematika se týká, a dle mého úsudku velmi zásadně, také prostředí mimoškolního, tedy takového, kde děti tráví svůj volný čas. Vždyť hlavním rysem trávení volného času je spontánnost, dobrovolnost, a ta by měla vždy probíhat v příjemném a nenásilném prostředí. Kritériem pro hodnocení kvality zařízení by neměla být prestiž a vysoká míra soutěživosti, nýbrž dobré vzájemné vztahy mezi vychovateli a dětskými klienty. Pedagog volného času, vychovatel či jiný pracovník by měl umět zjistit a následně zajistit pro své klienty takové klima, které jej bude uspokojovat a motivovat k další činnosti. Volnočasová zařízení by měla sloužit k plnohodnotnému trávení volného času. Je tedy důležité znát potřeby a názory jedinců, kteří jej spoluvytvářejí a společně ovlivňují. To znamená nejen vychovatelů či pedagogů, ale zejména dětských klientů, kteří mívají rozdílný úhel pohledu na danou problematiku. Proto je sestavení nástroje pro měření klimatu nezbytným prostředníkem pro jeho zjišťování.

V první části práce se budu zabírat termíny spojenými s tématem zdravého klimatu v zájmovém a neformálním vzdělávání, např. pojmy volný čas, zájmová činnost, motivace, sociální klima; dále se zaměřím na zájmové organizace, kterých se měření klimatu dotýká. Do skupiny zařízení pro výchovu mimo vyučování patří: školní družiny, školní kluby, střediska pro volný čas dětí a mládeže a nestátní neziskové organizace. Poukážu na specifika jednotlivých zařízení na základě zaměření, kterým vyplňují dětem jejich volný čas.

Druhá část práce se zabývá tématem pedagogické a sociálně psychologické diagnostiky, jejím významem a využitím pro zjišťování kvality klimatu. Zde představím možnosti sběru dat za pomoci metod zaměřených na zkoumání sociálního klimatu ve skupině, které jsou již několik let používány ve školních třídách, mezi něž patří dotazníky MCI, CCQ a CES, a jejich případné využití v zájmovém a neformálním vzdělávání. Uvedu také další možné metody jako pozorování, rozhovor, které mohou sloužit pro ověření výsledků získaných z dotazníků a následně vést k autodiagnostice vychovatele.

Třetí, praktická část, je zaměřena na výzkumný projekt, vytvoření funkčního nástroje pro měření klimatu v zájmovém a neformálním vzdělávání. Využiji zde jednak poznatků z již zmiňované publikace J. Laška, zejména z uvedeného modifikovaného dotazníku, ale také názorů a připomínek z řad odborné veřejnosti, která se problematikou zdravého klimatu v zájmovém a neformálním vzdělávání zabývá. Tyto informace mi poslouží jako klíč k přetvoření stávající metody na funkční dotazník pro zjišťování zdravého klimatu dle požadavků volnočasových zařízení.

I. ČÁST

VYMEZENÍ POJMŮ VE VZTAHU K ZAJIŠŤOVÁNÍ ZDRAVÉHO KLIMATU

1 Pojmy spojené s volným časem

1.1 Volný čas

Volný čas je doba odpočinku, rekreace, zájmové činnosti a to, jak již bylo zmíněno v úvodu, činnosti zejména dobrovolné, ideálně společensky prospěšné. „Rozumné využívání volného času přispívá k tělesnému i duševnímu zdraví, podporuje pozitivní mezilidské vztahy“¹ Způsob, jak využít volný čas, je do jisté míry ovlivněn sociálním prostředím. Vytvářejí se zde formální i neformální skupiny na základě společného zájmu, jejichž součástí je socializace jedince.

1.2 Pedagogické ovlivňování

Specifickou zvláštností volného času dětí a mládeže je žádoucí pedagogické ovlivňování. To by mělo být vždy nenásilné, nabízené činnosti přitažlivé a vedené v příjemném prostředí. Mělo by podporovat aktivitu, uspokojovat potřeby nových dojmů, seberealizace, ale také poskytovat pocit jistoty a bezpečí. Pedagog volného času by měl dbát na rozvoj jedincovy osobnosti, na jeho schopnost kooperovat a prohlubovat zájem o činnost. Pro splnění těchto předpokladů je důležité vzájemné poznávání. Vychovatel by měl být otevřený a přístupný, měl by být osobním příkladem a podporovat pozitivní vztahy mezi dětmi ve skupině. Měl by vědět, jak se dotyční jedinci cítí a zda ono působení je opravdu všemi vnímané pozitivně,

---

¹ HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*, s. 18. Praha: Univerzita Karlova v Praze – pedagogická fakulta, 2003. ISBN80-7290-128-1.

zda nejde jen o direktivní či rigidní způsob či stereotypizaci jedinců a jejich výkonů, což se i v zájmovém vzdělávání stává dosti častým jevem. Je nezbytné, aby se pedagog vyhnul percepčním stereotypům jako např. haló-efektu, který ovlivňuje celkové hodnocení člověka podle vlastností, projevu a výkonu, které vystupují do popředí hodnocení a vychovatel pak nebere v úvahu další jeho vlastnosti a celistvost osobnosti. Vždyť odpovědnost za kvalitu vztahů má na svých bedrech zejména vychovatel, který by měl klást na děti přiměřené požadavky, brát v úvahu jejich názory a poskytovat prostor pro nápady a přání. *„V procesu učení v době mimo vyučování má vychovatel specifickou funkci. Nevyučuje, spíše navozuje vhodné činnosti, radí, pomáhá, inspiruje.“*² Volný čas by měl nabízet prostor pro participaci, která by měla být jedním z cílů výchovného působení. *„Cílevědomé a záměrné působení pedagogů musí respektovat základní principy výchovy ve volném čase, především princip dobrovolné účasti, pestrosti a přitažlivosti činností. Musí být citlivé a nenásilné.“*³

1.3 Funkce zájmové činnosti

*„Zájmovému předmětu nebo činnosti přikládá jedinec zvláštní hodnotu, a proto je veden snahou po aktivním styku s ním, neboť mu přináší kladné citové naladění a uspokojení“*⁴ Zájmová činnost poskytuje podněty pro vnímání, představivost, fantazii. Děti mají možnost na základě vlastní aktivity obohacovat své znalosti, rozšiřují si obzor a mají příležitost v praxi si ověřovat teoretické poznatky. Smysluplná zájmová činnost rozvíjí samostatnost, podněcuje participaci na společenském životě a zároveň vytváří návyk zabývat se společensky užitečnou činností, čímž předchází sociálně patologickým jevům. Zájmovou činnost můžeme dělit podle mnoha kritérií. Nejzákladnější dělení je podle obsahu

---

² HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*, s. 70. Praha: Univerzita Karlova v Praze – pedagogická fakulta, 2003. ISBN80-7290-128-1.

³ HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*, s. 20. Praha: Univerzita Karlova v Praze – pedagogická fakulta, 2003. ISBN80-7290-128-1.

⁴ HÁJEK, B. *Nástin metodiky vedení zájmové činnosti*, s. 6. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2007. ISBN 978-80-7290-265-1.

zájmové činnosti na tyto oblasti: společenskovední, pracovní-technická, přírodovědně-ekologická, estetickovýchovná, tělovýchovná, sportovní a turistická. Dále podle úrovně činnosti na aktivní a receptivní, dle intenzity zájmu na hluboké zájmy a povrchní, ale také z hlediska časového na zájmy krátkodobé, dočasné, přechodné a trvalé. Zájmová činnost tedy plní jak funkci výchovnou, tak i vzdělávací a podporuje seberealizaci. Úspěchy zde může jedinec kompenzovat nezdary v jiných činnostech, např. prospěch ve škole apod. „*Vychovatel, který má k dětem dobrý vztah, může částečně nahradit nefunkční rodinu nebo doplnit její působení tam, kde je funkční jen omezeně.*“⁵ Je tedy nesporné, že zájmová činnost má ve vývoji dítěte nezastupitelnou úlohu. Jak již bylo zmíněno v úvodu, je založena na dobrovolnosti, měla by přinášet sebeuspokojení a být smysluplným naplňováním a ne jen bezprostředním vyplněním volného času. „*Všechny typy zájmových činností umožňují prožívání kladných citů, odreagování citů negativních i kultivaci citů, poznávání vlastních možností na základě svobodné možnosti volby druhu činnosti, dobrovolnosti i individuálního přání.*“⁶

1.4 Motivace jako prvek vedoucí ke zlepšování klimatu

Stejně tak, jako ve škole dítě prožívá svou roli žáka, tak si i v zájmové činnosti vytváří tzv. „*strukturální já*“⁷, které je tvořeno sebeobrazem a sebepojetím. Nejen ke svému okolí, ale také ke všem nabízeným aktivitám zaujímá jedinec postoj, který vyplývá z jeho potřeb. Ty jsou motivačními prvky, které se uplatňují ve vztazích, následně i v chování vůči situacím, činnostem, popř. vychovatelům. „*Hodnotový systém jedince, který je základem motivování, se ontogeneticky vyvíjí*

---

⁵ HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*, s. 55. Praha: Univerzita Karlova v Praze – pedagogická fakulta, 2003. ISBN 80-7290-128-1.

⁶ PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLIČKOVÁ, V., PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*, s. 103. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178295-5.

⁷ LAŠEK, J. *Sociálně psychologické klima školních tříd a školy*, s. 15. Hradec Králové: Gaudeamus, 2001. ISBN 80-7041-088-4.

*a je podmíněn i sociálním prostředím, ve kterém dítě vyrůstá.*⁸ Pedagog tedy svým působením děti motivuje k přirozeným potřebám, nikoliv k uměle konstruovaným požadavkům či přáním vedoucích. Požadovaná aktivita by neměla být vynucována, nýbrž vyvolána. *„Motivace má vyvolat potřebu a současně také ukázat cestu, jak ji uspokojit.*⁹ Úspěch a kladné zkušenosti jsou vedeny jako nejlepší motivace pro další činnost. Navozené klima může mít na motivaci jedince zásadní vliv a může tedy ovlivnit (příznivě či negativně) přístup k dané činnosti. I motivace může fungovat jako vhodný prostředek k zajištění požadované kvality klimatu. *„Sociální prostředí motivuje k touze po bezpečí a jistotě, po nových poznacích, k potřebě uznání, touze po citové odezvě.*¹⁰

1.5 Sociální klima

*„Sociální klima je sociologický a sociálně-psychologický pojem vyjadřující kvalitu interpersonálních vztahů a součinnosti lidí v rámci konkrétní společenské skupiny.*¹¹ Tento pojem je tedy chápán jako určitý jev skupiny, který je závislý především na vztazích mezi jejími členy, je jevem dlouhodobým a relativně stálým. Každý zúčastněný jedinec toto klima vnímá, prožívá, ale také spoluvytváří a ovlivňuje. Dle odborníků nejde jen o působení vychovatele či pedagoga směrem k dětem, nýbrž i děti svým působením ovlivňují jednání vychovatele. Proto je kladen důraz na vzájemné působení aktérů, neboť se jedná o interakci. V tomto směru se v 50. letech stává klíčovým pojmem „sociální prostředí“, za jehož zřizující složky se považují *„interakce učitel – žáci a interakce žák – žáci.*¹² Z toho vyplývá, že klima sociálního prostředí mohou nejlépe posoudit jeho přímí

---

⁸ HÁJEK, B. *Nástin metodiky vedení zájmové činnosti*, s. 31. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2007. ISBN 978-80-7290-265-1.

⁹ HÁJEK, B. *Nástin metodiky vedení zájmové činnosti*, s. 31. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2007. ISBN 978-80-7290-265-1.

¹⁰ HÁJEK, B. *Nástin metodiky vedení zájmové činnosti*, s. 33. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2007. ISBN 978-80-7290-265-1.

¹¹ KLENER, P. *Velký sociologický slovník. I. svazek*, s. 489-491. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-164-1.

¹² LAŠEK, J. *Sociálně psychologické klima školních tříd a školy*, s. 37. Hradec Králové: Gaudeamus, 2001. ISBN 80-7041-088-4.

aktéři, nikoli nezúčastnění pozorovatelé. Nejlépe klima vyhodnotí samotné děti a jejich pedagogičtí pracovníci. Zjišťováním sociálního klimatu ve školách a třídách se u nás zabývá několik odborníků, především Hrabal ml., který uvádí: „*Učitel ovlivňuje svým přístupem k žákům do značné míry sociální atmosféru ve třídě. Tím, ať už vědomě, nebo mimoděk, přispívá k formování určitých hnacích sil činnosti a výkonu žáků, tím i ovlivňuje, pozitivně nebo negativně, jejich skutečný výkon.*“¹³ Avšak sociálního klimatu není důležité jen ve školních třídách, ale také v zařízeních pro volný čas. Máme-li se držet zásad, že volnočasová aktivita probíhá zcela dobrovolně a v příjemném prostředí, měli bychom mít zájem poznat a následně kladně ovlivňovat klima v těchto zařízeních. Nejenom třída je tedy „*svébytným a v jistém slova smyslu neopakovatelným seskupením individuí, konstituujících se osobností a originální sociální konfigurací jedinců v sociometrickém smyslu slova. Proniknout do jejího vnitřního, neviditelného života je obtížné, však pro poznání světa jedince nezbytné.*“¹⁴

2 Přehled zařízení zájmového vzdělávání

Zájmová činnost je obsahem nabídky nejen školských zařízení zájmového vzdělávání, ale také mnoha dalších nestátních subjektů, které nabízejí náplň volného času dětí a mládeže. Činnosti v těchto zařízeních probíhají zpravidla pravidelně. V některých zařízeních, jako např. školní kluby či nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, není ustálená návštěvnost, z čehož vyplývají specifika těchto zařízení. Zjišťování a zajišťování zdravého klimatu by však mělo být snahou ve všech zařízeních poskytujících zájmové činnosti dětí a mládeže.

---

¹³ HRABAL, V. *Pedagogicko psychologická diagnostika žáka*. s. 9. Praha: SPN, 1989. ISBN 80-04-22149-1.

¹⁴ LAŠEK, J. *Sociálně psychologické klima školních tříd a školy*, s. 13. Hradec Králové: Gaudeamus, 2001. ISBN 80-7041-088-4.

2.1 Školní družiny

Patří mezi školská zařízení pro zájmové vzdělávání a poskytují účastníkům naplnění volného času zájmovými činnostmi zaměřenými zejména na zájmové oblasti navazující na školní výuku. Plní mnoho funkcí. „*Kromě výchovné a zdravotní funkce má velký význam plnění funkce sociální, protože toto zařízení zajišťuje sociální péči a bezpečnost dětí v době, kdy jsou rodiče v zaměstnání.*“¹⁵ Zpravidla bývají součástí školy, mnohdy nemají své vlastní zázemí a stávají se tak součástí třídy. Nemají svůj vlastní rozpočet, jsou tedy zcela vázány na financování školy. V rámci družiny mohou být organizované různé kroužky a jiné mimoškolní aktivity, jako např. tematické projekty či exkurze. Družinu navštěvují zpravidla děti 1. stupně základní školy. Jedním z cílů školní družiny je edukace jedince vedoucí k socializaci. Tou je myšleno zapojení se do společnosti, osvojování si norem a hodnot, které probíhá za pomoci činnosti a úkolů. Probíhá zde sociální interakce, sociální percepce a komunikace, což znamená, že se zde v průběhu činností vytvářejí meziosobní vztahy, skrze které probíhá vzájemné ovlivňování jedinců. Ti modifikují své chování podle reakcí a vlivů toho druhého. Pedagog je ve školní družině denně v kontaktu se svými malými svěřenci, postupně si vyvíjí vzájemný vztah, který může kladně či negativně působit na rozvoj osobnosti dítěte. Proto je velice žádoucí autodiagnostika a sebereflexe vychovatele, které by měly vést k hlubšímu zamyšlení, případně odhalení negativního stavu a zavedení vhodného opatření.

2.2 Školní kluby

Jsou stejně jako školní družiny zřizovány školou včetně jejich finančního zajištění. Jelikož není, oproti družině, uzákoněná povinnost provozovat školní klub v rámci základní školy, je, nejspíš z ekonomických důvodů, zřejmý jejich

---

¹⁵ PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLÍČKOVÁ, V., PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*, s. 45. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178295-5.

úbytek. Školní klub je určen dětem 2. stupně základní školy. „*Na rozdíl od školních družin ustupuje poněkud do pozadí sociální funkce těchto zařízení, čímž se výrazně snižuje možnost ovlivňovat volný čas dětí v období pubescence, které je z výchovného hlediska velmi významné.*“¹⁶ Tito jedinci potřebují specifický přístup a jednání. Školní kluby by tedy měly vycházet z těchto potřeb a charakteristik, jako jsou větší samostatnost, vyhraněnější a specializovanější zájmové činnosti. Návštěvnost v těchto zařízení je zcela dobrovolná a může být i nepravidelná. Značný zájem je soustředěn na sociální kontakty v kolektivu. Pokud nejsou vedoucím tyto kontakty podporovány a modelovány, ztrácí jedinec o činnost v zájmovém útvaru zájem, což vede k časté absenci členů. „*Přetrvávají takové útvary, ve kterých dítě nachází odpovědi na otázky, které mu přináší jeho dospívání: sociální kontakty, akceptované místo v sociální skupině, uznání vlastní činnosti, neformální autoritu vedoucího, který je mu vzorem.*“¹⁷ I zde platí, že vychovatel pozitivně ovlivňuje klima svým nezaujatým postojem vůči jedinci.

2.3 Střediska pro volný čas dětí a mládeže

Tato zařízení nabízejí především specializované a odborně vedené zájmové činnosti. Klienty mohou být nejen děti a mládež v širokém věkovém rozmezí, ale také rodiče, případně i další zájemci. Jsou zde nabízeny pravidelné kroužky s nejrůznějším zaměřením, příležitostné akce jako tábory, soutěže, přednášky či kurzy, ale také práce s talentovanou mládeží či organizace různých soutěží a přehlídek vyhlašovaných MŠMT. Zřizovatelem může být školský úřad, obec nebo církev. Záleží tedy na zřizovateli, s kým bude úzce spolupracovat při plnění svých cílů. Vzhledem k rozmanitosti nabízených služeb ve střediscích volného času je velice žádoucí odborný přístup vedoucích. Vzájemné interakce probíhají rozdílně, neboť se zde na rozdíl od školní družiny či klubu setkávají klienti z různých

---

¹⁶ PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLIČKOVÁ, V., PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*, s. 45. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178295-5.

¹⁷ HÁJEK, B. *Nástin metodiky vedení zájmové činnosti*, s. 24. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2007. ISBN 978-80-7290-265-1.

lokalit.,. Jedinci se nevidají denně, tudíž k vytváření neformální struktury skupiny je zapotřebí delší čas a vychovatel má zejména na počátku formální existence značný vliv na její klima. Jedním z indikátorů příznivého klimatu v těchto typech zařízení může být návštěvnost klientů.

2.4 Základní umělecké školy a jazykové školy

Tyto školní subjekty se také velkou měrou podílejí na vyplňování volného času dětí a mládeže. Činnost uměleckých škol je dobrovolná a uskutečňuje se v době mimo vyučování. Je zaměřena zejména na hudební, literárně-dramatický, taneční nebo výtvarný obor. Jazykové školy mohou fungovat samostatně, nebo při základních či středních školách. Tak jako ve všech ostatních zájmových zařízeních i zde je činnost vykonávána dobrovolně a je tedy také žádoucí vytvoření příjemného klimatu, které bude napomáhat k podpoře dosažených výsledků.

2.5 Nestátní neziskové organizace (NNO)

Činnosti zaměřené na výchovu dětí a mladých lidí v době mimo vyučování můžeme najít také u nestátních neziskových organizací. Ty dělíme dle charakteru a činnosti práce na organizace dětí a mládeže, např. skautská organizace, Pionýr, Sokol, a organizace pracující s dětmi a mládeží, jimiž jsou nízkoprahová zařízení dětí a mládeže. Zatímco ty první mají podobné uplatnění a potřeby jako střediska volného času, ty druhé se zaměřují především na péči, pomoc a intervenci v záležitostech svých mladých klientů.

2.5.1 Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež (NZDM)

Pojem nízkoprahovost zpravidla znamená maximální přístupnost a fyzickou dostupnost. Snahou je odstranit časové, prostorové, psychologické či finanční bariéry, které by bránily cílové skupině využívat nabídky poskytovaných služeb. Cílovou skupinou jsou zejména děti a mladí lidé, kteří se ocitli v obtížné životní situaci nebo jsou jí ohroženi. K cílům těchto zařízení patří navazování kontaktů, poskytování informací a vytvoření podmínek pro sociální začlenění těchto „problémových“ jedinců, ale také minimalizování možných rizik plynoucích z jejich způsobu života. NZDM se snaží v rámci primární prevence provázet děti a mládež v období jejich dospívání a pomáhá jim při poznávání sama sebe. Nastavení příznivého klimatu, dá-li se vůbec tento pojem v NZDM užívat, je velice složitým procesem. Mezi základní práva klientů patří absolutní anonymita, nejsou omezováni časem příchodu ani odchodu a mají svobodu volby v chování i ve volbě vykonávaných činností, za předpokladu dodržování stanovených pravidel. Přesto i zde probíhají interakce jak mezi jednotlivci, tak mezi pracovníky a klienty. Neměla by zde chybět úcta, důvěra, snášenlivost a otevřená komunikace. Bez těchto procesů by nefungovala základní myšlenka NZDM.

2.5.2 Nestátní neziskové organizace pracující s dětmi a mládeží

Svojí činností významnou měrou doplňují a obohacují výchovně-vzdělávací činnost škol a školských zařízení. Zaměřují se na cíle vzdělávací, výchovné nebo rekreační. Mezi ty známější se řadí např.

- Česká skautská organizace Junák. *„Posláním Junáka je působit a vést dětské i dospělé členy k povznesení duchovní, mravní a tělesné zdatnosti tak, aby byli připraveni plnit své povinnosti vůči bližním, společnosti,*

vlasti.“¹⁸ Činnost je zaměřena zejména na turistiku, pobyt v přírodě a její poznávání, které vedou k družnosti a sebekázi. Setkání probíhají v malých skupinách dětí vedených „rádcem“, který vybízí k participaci a zodpovědnosti za druhé.

- Pionýr nabízí rozmanitou činnost, jak charitativní, kulturně výchovnou, tak sportovní či turistickou, ale také se zaměřuje na letní prázdninové pobyty.
- Sokol, který si dal za cíl „*harmonický rozvoj tělesné, duševní i morální stránky osobnosti.*“¹⁹ Organizuje sportovní, ale často také kulturní a společenské akce, čímž naplňuje život zejména v menších obcích
- Sportovních klubů a spolků zabývajících se různorodými sportovními činnostmi je ovšem nespočet. Zpravidla kroužky vede nadšenec z dané oblasti, který nemá dostatečnou pedagogickou způsobilost a kroužek či klub vede spíše dle vnitřního přesvědčení.
- Organizace církví a náboženských spolků se také starají o náplň volného času dětí a mládeže. „*Organizují nekřesťanské činnosti se silným sociálním rozměrem např. pro rizikové skupiny dětí a mládeže.*“²⁰ Mezi taková zařízení patří salesiánská střediska působící po celé republice. Mají charakter nízkoprahového zařízení.
- Subjekty komerčního zaměření, které nabízejí náplň např. v oblastech jazykového vzdělávání, hudebního vzdělání, taneční a pohybové spolky, ale také zařízení působící v oblasti rekreačních pobytů, organizující různé pobytové tábory nebo zaměřené na nové trendy s prvky zážitkové pedagogiky.

---

¹⁸ PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLIČKOVÁ, V., PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*, s. 150. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178295-5.

¹⁹ PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLIČKOVÁ, V., PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*, s. 151. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178295-5.

²⁰ PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLIČKOVÁ, V., PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*, s. 152. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178295-5.

Závěr I. části

Zájem o sociální klima ve volnočasových zařízeních pro děti a mládež stoupá. Výzkumníci, vychovatelé i rodiče jsou si vědomi vlivu klimatu v zařízení na dítě, které si své sociální zážitky, zkušenosti, vztahy s vychovateli a ostatními dětmi fixuje a odnáší do života. Taková zařízení, která dokáží vytvořit příjemné sociální klima, napomáhají dětem k rozvoji jejich osobnosti. V opačném případě, působení negativního klimatu může osobnost dítěte vážně pozměnit. Proto jsou nezbytné diagnostiky klimatu, které by měly vést ke zlepšování vztahů ve volnočasových zařízeních.

„Zdravé klima ve vzdělávání znamená ideální stav, ze kterého vznikne v organizacích zabývajících se zájmovým a neformálním vzděláváním bezpečné, tolerantní, interkulturní prostředí, které bude přístupné všem dětem a mládeži bez ohledu na jejich sociální zázemí, původ a speciální vzdělávací potřeby a zaručí, že všechny děti a mládež budou mít stejnou možnost plnohodnotně rozvíjet svou osobnost, znalosti a dovednosti“²¹

---

²¹ <http://lms.nidm.cz/>.

II. ČÁST

DIAGNOSTIKA A MOŽNOSTI MĚŘENÍ KLIMATU V ZAŘÍZENÍCH ZÁJMOVÉHO A NEFORMÁLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

1 Pedagogicko-psychologická diagnostika (PPD) a její využití

„Pedagogicko-psychologickou diagnostiku žáků chápeme jako poznávání a hodnocení individuálních zvláštností a specifiky osobnosti vychovávaného jedince (a výchovných skupin) s orientací na prognózu a vyústění v návrhy na optimalizaci jejich rozvoje.“²² Tato diagnostika je využívána především v pedagogické oblasti a jejím cílem je získat co nejlepší znalosti vychovávaných, čímž se zvyšují šance vychovatelů na pozitivní ovlivňování chování jak jednotlivců, tak celé skupiny. Předmětem posuzování a zkoumání je zde jedinec, popř. skupina v interakci s výchovnými a vzdělávacími činiteli, tedy vychovateli. Diagnostikujícím může být psycholog, nebo sám vychovatel. V mimoškolní oblasti je všestranné poznání jedinců nezbytným předpokladem pro příznivé působení vychovávajícího na vychovávaného.

---

²² HRABAL, V. *Pedagogicko-psychologická diagnostika žáka*, s. 9. Praha: SPN, 1989. ISBN 80-04-22149-1.

1.1 Etapy diagnostického postupu

Z důvodu přehlednosti je postup diagnostiky logicky uspořádán. V praxi jednotlivé etapy probíhají současně, popř. cyklicky. „*Pokrok v následujícím stadiu způsobuje dodatečné změny ve stadiu předcházejícím*“²³

- *Formulace a upřesnění diagnostické otázky a vstupní hypotéza:* na základě vstupních předpokladů tvoří pedagog předběžnou hypotézu.
- *Záměrné získávání diagnostických údajů, volba vhodných metod:* těmi se rozumí validní a přirozeně stabilní získávání údajů za pomoci přirozených pedagogických postupů zjišťování, nejčastěji pozorováním, nebo za použití speciálních metod.
- *Zpracování, utřídění, analýza diagnostických údajů:* analýza může mít dle druhu zvolených metod charakter kvalitativní nebo kvantitativní, zpravidla spojený s použitím statistiky.
- *Interpretace a hodnocení:* cíl analýzy spočívá v pochopení vztahu mezi dispozicemi a vnějšími činiteli. Vyhodnocování údajů probíhá s přihlédnutím k souvislostem a k vazbě zadání diagnostické otázky se vstupním předpokladem.
- *Konečná syntéza:* je odpovědí na zadanou diagnostickou otázku a pomáhá pochopit současný stav a jeho původ, popř. může ukázat směr k výchovným či sebevýchovným opatřením.
- *Diagnostický závěr:* mívá zpravidla podobu několika možných variant výchovných řešení. Výsledek takto navržených postupů je definitivním ověřením správnosti diagnózy.

---

²³ HRABAL, V. *Pedagogicko psychologická diagnostika žáka*, s. 32. Praha: SPN, 1989. ISBN 80-04-22149-1.

1.2 Metody zaměřené na zkoumání sociálního klimatu ve skupině

Metody jsou zaměřené na měření vztahů mezi jedinci ve skupině, založené na sympatiích, antipatiích a na zjištění sociálních pozic dětí ve skupině. „*Za determinanty považujeme ty skutečnosti v životě školy a třídy, které mají svou originální kompozici, jsou relativně svébytné, ovlivňují vznik, podobu a účinky klimatu*“²⁴ Mezi faktory ovlivňující klima v zájmovém vzdělávání můžou patřit:

- *Zvláštnosti zařízení*: typ zařízení, jeho zaměření, pravidla, popř. sankce
- *Zvláštnosti nabízených aktivit*
- *Zvláštnosti pedagogů či vychovatelů*: osobnost a způsob jednání, případně výchovné metody
- *Zvláštnosti klientů zařízení*: jedinec jako individuální osobnost, ale také jako člen určité skupiny

Klima nelze sledovat jako celistvý prvek, jelikož má své konstruktivní složky, které na sebe vzájemně působí a vytvářejí složitou strukturu. Faktory, které na sebe působí, jsou jedinci vnímány a prožívány silně, či minimálně. Jedinec vstupuje do klimatu ve smyslu osobním a přináší mentální a emoční vklad do zadané činnosti. „*Klikaří, vyvolává třenice (nebo jimi trpí), cítí pozitivní satisfakci z činnosti či naopak antipatii vůči ní jako výsledek jejího vlivu, pociťuje více či méně vychovatelovu pomoc, kterou chápe jako výsledek stylu vedení. Orientuje se na úkoly, cítí osobní integraci a nezávislost, prožívá soutěživost, zkoumá sebe a okolí.*“²⁵

---

²⁴ LAŠEK, J. *Sociálně psychologické klima školních tříd a školy*, s. 44. Hradec Králové: Gaudeamus, 2001. ISBN 80-7041-088-4.

²⁵ Srov. LAŠEK, J. *Sociálně psychologické klima školních tříd a školy*, s. 46. Hradec Králové: Gaudeamus, 2001. ISBN 80-7041-088-4.

1.3 Uplatňované metody zkoumání klimatu

Na zodpovězení otázek ohledně zjišťování klimatu třídy či školy byly již zkonstruovány metody výzkumu. Jedná se především o metody dotazníků a posuzovacích škál, které jsou zadávány žákům tříd. Základním předpokladem kvalitního dotazníku je jeho reliabilita, validita, ale také zachycení atmosféry, která panuje ve třídě, což je velice obtížné pro vnějšího pozorovatele. „*Kvalitně vypracovaný dotazník či posuzovací škála se v posledních letech stávají velmi frekventovaným nástrojem výzkumu i učitelské diagnostiky, neboť přinášejí množství srovnatelných údajů a jsou velmi pracovně efektivní*“²⁶ Žák se v tomto případě stává hodnotitelem nejen klimatu, sebe a spolužáků, ale současně hodnotí práci a přístup učitele.

1.3.1 Dotazník „Naše třída“ - MCI – My Class Inventory

Autory dotazníku pro poznávání klimatu třídy na základní škole z roku 1986 jsou Australané B. J. Fraser a D. L. Fisher. Tento dotazník je široce využíván na školách v mnoha zemích světa. Je jednoduše konstruován, a tak umožňuje rychle proniknout do různých oblastí života ve třídě. Je především určen žákům 1. stupně základní školy. MCI minimalizuje únavu žáků při vyplňování. Obsahuje pouze pět škál a jednotlivé otázky jsou formulovány zjednodušeně pro pochopení i těmi nejmladšími žáky. Další výhodou MCI dotazníku jsou dichotomické odpovědi „ano – ne“. Mezi pět proměnných patří *spokojenost ve skupině* (vztah dětí ve skupině), *třenice ve skupině* (řeší spory i sváry ve skupině), *soutěživost ve skupině* (konkurenční vztahy, snaha o vyniknutí, prožívání neúspěchů), *obtížnost činnosti* (výše nároků), *soudržnost skupiny* (přátelské či nepřátelské vztahy mezi dětmi). Dotazník má dvě formy. Preferovanou, která zjišťuje přání žáků, a formu Aktuální, která zjišťuje současný stav ve třídě. Odpovědi jsou převáděny na

---

²⁶ LAŠEK, J. *Sociálně psychologické klima školních tříd a školy*, s. 48. Hradec Králové: Gaudeamus, 2001. ISBN 80-7041-088-4.

číselné hodnoty, kdy Ano = 3body, Ne= 1bod, nezodpovězená otázka má hodnotu 2 bodů. Písmenem R jsou označeny otázky, které jsou hodnoceny opačně.

1.3.2 Dotazník CES – Classroom Environment Scale

Dotazník CES, vytvořený Trickettem a Moosem v USA, patří mezi nejčastěji používané dotazníky zjišťující klima třídy. Také tento dotazník prošel vývojem, neboť úvodní model měl 13 úrovní klimatu třídy, ve kterých odpovídali studenti na 242 otázek. V roce 1974 byl dotazník zredukován na 9 dimenzí, zjišťujících zaujetí školní prací, pozitivní emoční vazby ve třídě, učitelovu pomoc a podporu, orientaci na zadané úkoly, soutěživost, pořádek a organizovanost ve třídě, jasnost pravidel školní práce, učitelovu kontrolní činnost a inovaci výuky v 90 otázkách. V roce 1986 byl po rozsáhlém statistickém zkoumání reliability, validity a diferenční schopnosti mezi jednotlivými třídami upraven do dnešní podoby, která se velmi ujala v řadě zemí, o čemž svědčí množství studentů (17 tisíc ze 4 národností), kteří na něj odpovídali. „*Autoři dotazníku CES charakterizují pozitivní klima ve třídě vysoce pozitivními vazbami mezi studenty, jejich vysokým zaujetím školní prací, vysokou jasností pravidel, vnímanou vysokou učitelovou pomocí a podporou. Negativně prožívané klima spoluvytváří vysoká soutěživost, vysoká orientace na úkoly a velká kontrola studentů učitelem*“²⁷ Také CES dotazník má dvě formy: Preferovanou a Aktuální. Je určen žákům 2. stupně základních škol a studentům středních škol. Vyhodnocování je shodné s dotazníkem MCI. Pro potřeby českého výzkumu byla J. Laškem přeložena a upravena poslední verze, která zkoumá 6 proměnných klimatu středoškolské třídy s 24 položkami: 1. *Angažovanost žáka, jeho zaujetí školní prací*; 2. *Vztahy mezi žáky ve třídě*; 3. *Učitelova pomoc a podpora*; 4. *Orientace žáků na úkoly*; 5. *Pořádek a organizovanost*; 6. *Jasnost pravidel*.

---

²⁷ LAŠEK, J. *Sociálně psychologické klima školních tříd a školy*, s. 72. Hradec Králové: Gaudeamus, 2001. ISBN 80-7041-088-4.

1.3.3 Dotazník komunikačního klimatu třídy – CCQ Communication Climate Questionnaire

Tento dotazník komunikačního klimatu vytvořil Lawrence B. Rosenfeld USA v roce 1983. Základním modelem se stal předpoklad J Gibba, že v komunikaci mezi jedinci různého sociálního statusu (rodič-dítě, učitel-žák)²⁸ jsou zřejmé dva typy komunikačního klimatu: *Suportivní* - sdílené cítění účastníků, mající jasný obsah zpráv a ty jsou efektivně vnímány posluchačem; *Defenzivní* – vícevýznamové předávání informací, které skrývá vlastní myšlení a je neefektivní v naslouchání, což vede k bránění si svého já a vytváření nejrůznějších obranných reakcí, jako jsou např. lež, podvod, tendence neriskovat, či podlézavost vůči učitelům. Ve třídách se suportivním klimatem jsou žáci více spokojeni a učitelovy kladné informace žáky motivují k vyšší aktivitě a získávání sebevědomí. Oproti žákům s defenzivním klimatem mají nižší procento absence. Respondenti odpovídají na 17 tvrzení, která obsahují 8 výroků charakterizujících suportivní klima ve třídě a 9 výroků, které zastupují klima defenzivní. Odpovědi jsou pětipoložkové od „silně souhlasím“ po „silně nesouhlasím“. Sečtením skóre je možné určit, jaké klima učitel ve třídě vytváří.

1.4 Doplnující diagnostické metody pro zjišťování zdravého klimatu

V diagnostice se setkáváme s členěním metod na empirické a teoretické. Je to jakési pracovní dělení, které nám pomáhá při objasňování jejich charakteristických rysů a speciálních funkcí. *„Rozdíly mezi těmito skupinami jsou relativní a empirické poznání není možné bez teoretického pochopení, bez pojmů, hypotéz a teorií. Rovněž tak kterákoli teorie se opírá o praxi a orientuje se na*

---

²⁸ Srov. LAŠEK, J. *Sociálně psychologické klima školních tříd a školy*, s. 100. Hradec Králové: Gaudeamus, 2001. ISBN 80-7041-088-4.

*objektivní realitu.*²⁹ Pro ucelení pohledu na klima v zařízení je vedle dotazníku vhodné použít jako další nástroj měření např. pozorování či rozhovor.

1.4.1 Metoda pozorování

Tato metoda patří mezi nejstarší a nejběžněji užívané pedagogicko-psychologické metody. „*Pozorování jako vědecká metoda je cílevědomé, plánovité a soustavné vnímání výchovných jevů a procesů, které směřuje k odhadování podstatných souvislostí a vztahů sledované skutečnosti.*“³⁰ Stejně jako v jiné diagnostické metodě i zde je důležité stanovit cíl, což znamená přesné určení objektu, který bude pozorováním zkoumán, a případně předvídat výsledky svého pozorování. Dalším předpokladem úspěšného použití této metody je plánovitost a systematickosti, kdy je potřeba vypracovat program svého pozorování (časový postup, prostředky a techniky shromažďování materiálu). Objektivnost při pořizování záznamu je nezbytným rysem této metody. Pracovník do záznamu nevnáší žádné vnější změny či podněty, které by vedly k nežádoucímu ovlivnění zkoumání. Z hlediska časového dělíme tuto metodu na pozorování krátkodobé (pro potřeby každodenního působení) a dlouhodobé (neboli longitudinální). Dále členíme pozorování dle toho, kdo je provádí, na introspekci (sebepozorování) a extrospekci (pozorování jiných). Pozorování nás může přivést na prvotní myšlenku, zda je klima v daném zařízení opravdu „zdravé“, např. podle vypořádaných vztahů mezi jedinci, ochoty spolupracovat, spolupodílet se a celkového zájmu o danou činnost. Popřípadě můžeme své dedukce ověřit při další metodě založené na rozhovoru a následně využít modifikovaný dotazník pro zjištění kvality klimatu v zařízení.

---

²⁹ SKALOVÁ, J. a kolektiv *Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu*, s. 55. Praha: SPN, 1983. ISBN 14-411-83.

³⁰ SKALOVÁ, J. a kolektiv *Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu*, s. 56. Praha: SPN, 1983. ISBN 14-411-83.

1.4.2 Metoda založená na rozhovoru

Ani metoda založená na rozhovoru se neobejde bez specifických dovedností a zkušeností. Rozhovorem můžeme získat informace nejen o samotném jedinci, ale také o jeho postoji k ostatním, popř. k nám samotným. Rozhovor spočívá v kladení otázek, přičemž nejde jen o množství získaných informací, ale také o navázání dobrého kontaktu s dotazovaným, pro vybudování důvěry. Jen tak můžeme zajistit reliabilitu takového výzkumu. Jelikož tato metoda patří k nejobtížnějším, přestože je zdánlivě snadná pro svou přirozenost, je zde zcela nevyhnutelná osnova, která zaručí, nejen tazateli, neodbočovat od daného tématu. K zjišťování klimatu je z pohledu dětského klienta vhodný rozhovor nestandardizovaný, jelikož umožňuje přirozenou komunikaci a vychovatel se může vrátit k případným nejasnostem či zajímavým informacím. Využít můžeme tři základních technik: *přímé otázky* – dotýkají se konkrétní oblasti zkoumání; *nepřímé otázky* – snižují nebezpečí ovlivňování; *projektivní otázky* - zaměřené na identifikaci dítěte s danou skupinou. K dalším způsobům, jak získat informace, patří kladení otázek *otevřených*, které dávají jedinci možnost vyjádřit vlastní názor, nebo *uzavřených*, které vedou ke stručné odpovědi (ano x ne). V závěru rozhovoru by nemělo chybět jakési uvolnění, neboť velmi často může dojít v průběhu rozhovoru k emočnímu napětí. Naším cílem by mělo být, aby dotazovaný odcházel s pocitem, že stojíme na jeho straně, že mu rádi pomůžeme a v případě potřeby se na nás může s důvěrou obrátit.

1.4.3 Autodiagnostika v práci pedagoga volného času

Autodiagnostika patří mezi základní prostředky pro zefektivnění práce dobrého pedagoga, který cíleně a systematicky shromažďuje podklady pro zkvalitnění vlastního působení v oblasti zájmového a neformálního vzdělávání. Mezi hlavní rysy této metody se řadí sebereflexe a sebehodnocení, vyžadující cílený a

sebekritický přístup, nikoliv jen nesystematické a povrchní posuzování. Autodiagnostiku dělíme na tři základní oblasti:

- Oblast uvažování o pedagogické činnosti – zahrnuje přípravy na jednotlivé činnosti
- Pedagogické působení na jednotlivé účastníky - realizace činností
- Důsledky vlastního působení ve výchovném procesu

Pro vlastní sebereflexi si pedagog stanoví jednu či několik z daných oblastí. Zpravidla by se měl zaměřit na tu, která se jeví (např. z výsledků dotazníků) jako problematická, a tou se následně podrobněji zabývat. Pro zajištění objektivních údajů je také dobré využít např. úhlu pohledu spolupracovníků, nebo pořízení videozáznamu, který je užitečný zejména tím, že umožní sledovat i takové situace, které pedagog není schopen běžně zaznamenávat. Při zpracování vlastního sebehodnocení pro potřeby zkvalitnění přístupu je důležité kladení otázek: *Jaký jsem pedagog či vychovatel? Jakým bych chtěl být pedagogem či vychovatelem? Co musím udělat proto, abych se takovým pedagogem, vychovatelem stal?*

Závěr II. části

Je důležité si uvědomit, že zájmová a neformální zařízení se od sebe odlišují a mají svá specifika a požadavky, přesto by mělo zjištění a nastavení zdravého klimatu patřit k hlavním cílům každého vychovatele či vedoucího. Určitě jiné požadavky na klima se budou objevovat v kroužku keramiky nebo ve školní družině, kde na jedince není vyvíjen takový tlak na výkon, ale je více žádoucí participace a případná kooperace dětí, oproti sportovnímu oddílu, kde se vedoucí, ale také jejich svěřenci více zaměřují na dosažené výsledky, tudíž soutěživost zde bude hrát velký význam. I zde jde však o to, aby požadavky na výkon a soutěživost nevedly k demotivaci a následně ke ztrátě zájmu o danou oblast.

Přesto je vhodné ve všech případech klima měřit, neboť pro vychovatele může mít výsledek význam autodiagnostický či sebereflektivní. Jakákoliv uplatněná metoda se řídí dlouhodobým procesem a měla by směřovat ke zlepšení situace ve skupině. Pro vychovatele by mělo zjištění vést k hlubšímu zamyšlení, k odhalení příčin a následně k opatřením vedoucím ke změně k lepšímu. Vždyť teprve pedagog, který zná své klienty, jejich postavení v kolektivu a sám sebe, může adekvátně spoluvytvářet zdravé klima a vstupovat do jeho rozvoje.

III. PRAKTICKÁ ČÁST

1 Zjišťování kvality klimatu v zájmovém a neformálním zařízení

1.1 Aplikace dotazníku CES do prostředí zájmového a neformálního vzdělávání

Ve vlastním výzkumu jsem si kladla následující otázky: Jak působí na jedince v jednotlivých volnočasových zařízeních determinanty klimatu? Vnímají vychovatelé a děti klima v těchto zařízeních podobně? Je možné klima zjistit, zkoumat a měnit? Pro nalezení odpovědi jsem použila modifikovaný dotazník CES podle J. Laška.³¹ Dotazník CES jsem vybrala záměrně, jelikož splňuje požadavky, které jsou výchozí pro přeorientování otázek na zájmové a neformální vzdělávání. Dotazník CES, upravený J. Laškem, umožňuje měření školního klimatu v těchto proměnných:

1. Angažovanost žáka, jeho zaujetí školní prací (otázky č. 1, 7, 13, 19)
2. Vztahy mezi žáky ve třídě (otázky č. 2, 8, 14, 20)
3. Učitelova pomoc a podpora (otázky č. 3, 9, 15, 21)
4. Orientace žáků na úkoly (otázky č. 4, 10, 16, 22)
5. Pořádek a organizovanost (otázky č. 5, 11, 17, 23)
6. Jasnost pravidel (otázky č. 6, 12, 18, 24)

Všech šest proměnných lze využít k potřebám modifikace dotazníku na zjišťování kvality klimatu v zájmovém a neformálním vzdělávání. Pro potřeby tohoto zjišťování bude mít dotazník pouze formu Aktuální, na rozdíl od Laškova dotazníku, který je rozdělen do dvou forem zjišťování: Aktuální a Preferovaná.

---

³¹ LAŠEK, J. *Sociálně psychologické klima školních tříd a školy*, s. 74. Hradec Králové: Gaudeamus, 2001. ISBN 80-7041-088-4.

1.2 Modifikace dotazníku a jeho validace pohledem odborné veřejnosti

1.2.1 Projekt Klíče pro život a zdravé klima

Jelikož zájem o problematiku zjišťování a zajišťování zdravého klimatu v zájmovém a neformálním vzdělávání stoupá, rozhodl se Národní institut dětí a mládeže (dále NIDM) společně s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy zrealizovat národní projekt s názvem *Klíče pro život – Rozvoj klíčových kompetencí v zájmovém a neformálním vzdělávání*. Cílovou skupinou tohoto projektu jsou zájmová zařízení a cílem je intenzivně podpořit vzdělávání pracovníků v těchto zařízeních. Jedním z průřezových témat je právě *Zdravé klima v zájmovém vzdělávání*. V celé České republice byla proškolená více než stovka pracovníků ze školních družin, klubů, středisek volného času a nevládních neziskových organizací pracujících s dětmi a mládeží ve volném čase. Při školení těchto účastníků probíhala současně diskuse zaměřená nejenom na zajišťování, ale také na zjišťování zdravého klimatu. Jako koordinátor zastupující Plzeňský kraj jsem měla možnost s jednotlivými pracovníky hovořit o dané problematice. Jedním z nejdůležitějších cílů těchto pracovníků je zjištění, jak se jejich svěření cítí, jaké mají meziosobnostní vztahy, ale také, jak na ně působí prostředí, v kterém svoji zájmovou činnost provozují.

V rámci tohoto projektu bylo uskutečněno několik výzkumů, které se týkaly např. oblasti vzdělanosti pracovníků, kteří pracují s dětmi a mládeží, věkového složení těchto pracovníků, ale také zdravého klimatu v zájmovém a neformálním vzdělávání. Všechny tyto výzkumy byly realizovány především za účelem podpory vzdělávání pracovníků pracujících s cílovou skupinou dětí a mládeže. Pro příklad uvádím, kolik z celkového počtu 643 vychovatelů má nebo nemá pedagogické vzdělání (viz dále obr. 1). Střediska volného času, školní družiny a školní kluby jsou zde zastoupeny 459 pracovníky, z kterých nemá pouze 56 respondentů žádné pedagogické vzdělání. U nestátních neziskových organizací

je poměr mezi odbornou vzdělaností zásadně odlišný: z 84 pracovníků je 47 bez pedagogického vzdělání.³²

Obr. 1.: Pedagogické vzdělání pracovníků s dětmi a mládeží³³

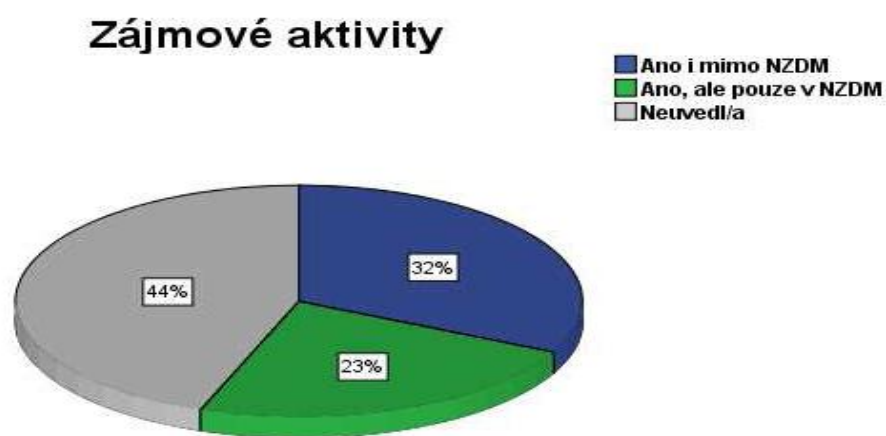
V následujícím grafu vytvořeném NIDM (obr. 2) si můžeme všimnout, jak důležitou úlohu hrají nízkoprahová zařízení v životě cílové skupiny, kterou se stala skupina vytvořená z osob ohrožených sociálním vyloučením. Tyto kluby nabízejí vedle sociálních služeb také široké spektrum volnočasových aktivit. Snaha o nastavení zdravého klimatu v těchto zařízeních by měla být cílem každého pracovníka. Z průzkumu také vyplynulo, že se respondenti, s výjimkou svých kamarádů, nikomu nesvěřují. Jen zřídka své problémy probírají s vedoucími klubu, kroužku či oddílu. I tento fakt by měl vést k hlubšímu zájmu o získání informací o stavu klimatu v jednotlivých zařízeních.

³² Srov. <http://soubory.nidm.cz/file/KPZ/KA1-vyzkumy/10-09-23-zz-dvpp-final.pdf>.

³³ <http://soubory.nidm.cz/file/KPZ/KA1-vyzkumy/10-09-23-zz-dvpp-final.pdf>.

Obr. 2: Zájmové aktivity klientů nízkoprahových zařízení³⁴

„Výzkum v oblasti zdravého klimatu v zájmovém a neformálním vzdělávání jasně potvrdil, že tato oblast nesmí být podceňována a veškerá šetření a analýzy se nutně využít jako odborný podklad pro systémové změny ve sledované oblasti Pro pedagogické pracovníky pracující s dětmi a mládeží je výzkum určitě přínosem.“

DEFINICE ZDRAVÉHO KLIMATU PODLE NIDM:

Znamená ideální stav, za kterého vznikne v organizacích zabývajících se zájmovým a neformálním vzděláváním bezpečné, tolerantní, interkulturní prostředí, které bude přístupné všem dětem a mládeži bez ohledu na jejich sociální zázemí, původ a zaručí, že všechny děti a mládež budou mít stejnou možnost plnohodnotně rozvíjet svou osobnost, znalosti a dovednosti.³⁵

³⁴ <http://www.vyzkum-mladez.cz/zpravy/1273140196.pdf>.

³⁵ <http://www.vyzkum-mladez.cz/zpravy/1273140196.pdf>.

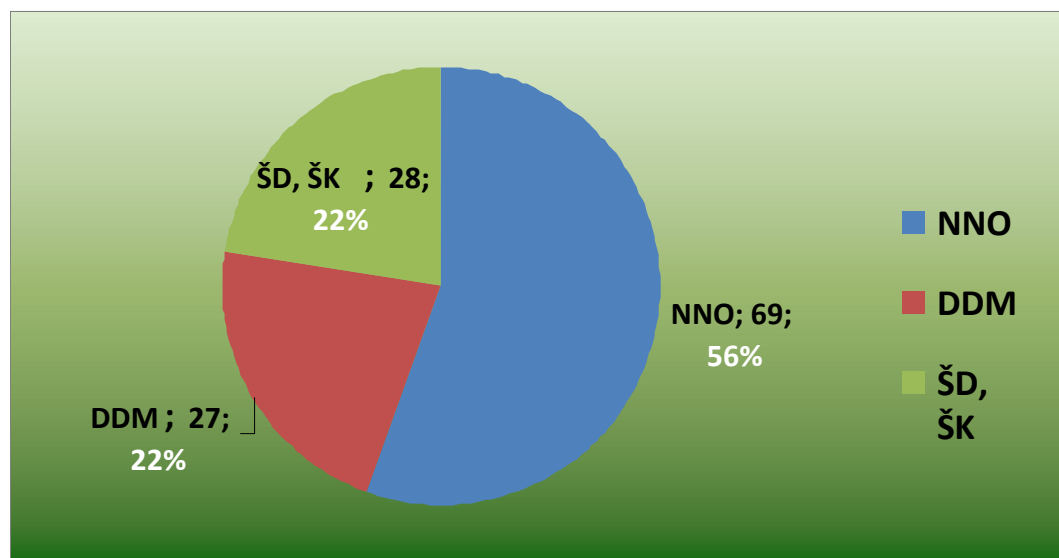
1.2.2 Postoj pedagogických pracovníků k tvorbě dotazníků

Z informací získaných od odborné veřejnosti a z výše uvedeného výzkumu NIDM vyšlo najevo, že v této oblasti chybí nástroj, který by se danou problematikou zaobíral a uměl pomoci na dané otázky najít odpovědi. Zrodil se tedy nápad na sestavení unifikovaného dotazníku, který by poskytl potřebné výstupy pro nezakreslené informace o klimatu v zařízeních pro výchovu ve volném čase. Pravdou je, že si může každý vedoucí či vychovatel sestavit vlastní dotazník, který mu snad dokáže na některé otázky odpovědět, ale vyjdeme-li z výše uvedených skutečností, jak vysoké procento vedoucích, a to nejen z nestátních neziskových organizací, nemá znalosti či zkušenosti z oblasti metodologie psychologické a pedagogické diagnostiky, ukazuje se jako vhodnější centrálně vytvořit odborně způsobilý nástroj pro hodnocení klimatu ve volnočasových zařízeních. NIDM, jak jsem již poznamenala, si je sice problému vědom, proto celý program na podporu vzdělanosti odborné veřejnosti Klíče pro život vznikl, avšak žádný konkrétní dotazník na zjištění klimatu nenabízí. Následujícím grafem (obr. 3) bych ráda poukázala na množství celorepublikově proškolených lidí v oblasti zdravého klimatu.³⁶

---

³⁶ <http://soubory.nidm.cz/file/KPZ/KA1-vyzkumy/10-09-23-zz-dvpp-final.pdf> .

Obr. 3: Proškolenost pedagogických pracovníků v oblasti zdravého klimatu

Modré pole představuje nestátní neziskové organizace (NNO). Ty jsou většinou vedeny dobrovolníky, kteří své kroužky nabízejí v čase svého osobního volna, vedle své hlavní pracovní činnosti, a jsou tudíž časově velice omezeni, což jim brání v sestavování validních dotazníků. Z grafu je zřejmé, že skupina NNO byla zastoupena největším počtem účastníků. Z výzkumů NIDM je navíc patrné, že zrovna v těchto zařízeních pracuje nejvíce dobrovolníků, kteří nemají žádné zkušenosti s vedením výzkumu. Červené pole zastupuje Domy dětí a mládeže včetně stanic zájmových činností, kde byl požadavek na univerzální dotazník také velice hlasitý. V zeleném poli nám pak zbyly školní družiny a kluby, které se do problematiky také ochotně zapojily, neboť i zde jsou sice vzdělaní pedagogové, ale v mnoha případech se jedná o starší generaci, která s novými metodami a postupy nemá patřičné zkušenosti.

1.3 Sestrojování dotazníku LTGES

Vzdělávání odborné veřejnosti probíhalo ve dvou fázích s odstupem několika měsíců. Tento časový prostor posloužil k sestavení první verze dotazníku pro

zjišťování kvality klimatu v zájmovém a neformálním vzdělávání. Proškoleným pracovníkům byl v druhé fázi školení předložen upravený dotazník CES, který byl pro tyto účely přejmenován na LTGES (Leisure time group environment scale), aby jej kvalifikovaným a konstruktivním přístupem zhodnotili a připomínkovali. Pracovníci zájmových zařízení se svým humanistickým přístupem k dětem, ve snaze posuzovat je z úhlu pohledu dětí, jejich vyjadřovacích a rozumových schopností, tyto dotazníky upravili. Z výše uvedeného vyplynulo mnoho zajímavých postřehů a podnětů pro zamyšlení, které vedly k závěru, že prvotní verze LTGES dotazníku nelze ve shodném znění uplatnit pro všechna zařízení. Například bylo poukázáno, že na rozdíl od sportovního či zájmového kroužku ve školní družině vychází plánování činností z momentálního rozpoložení dětí. V nízkoprahových zařízeních se děti nesetkávají pravidelně, proto mezi nimi vzniká jiný vztah než mezi dětmi z pravidelně konaných kroužků. Také anonymita jedince v takovém zařízení ztěžuje osobní přístup k jedinci. Dále použitá formulace otázek je pro jednotlivá zařízení různá a je potřeba tato fakta zohlednit, aby byl dotazník srozumitelný pro danou cílovou skupinu. Z těchto a mnoha dalších poznatků byl vyvozen závěr o jedinečnosti zájmových útvarů, které mají své specifické prostředí, tudíž je potřeba sestavit a „vyladit“ dotazník každému „na míru“.

Dotazníku LTGES je zachována délka, struktura a způsob vyhodnocování z původního CES dotazníku. Je určen pro věkovou skupinu od 9 let, která je již schopna vlastní interpretace. Měl by umožnit posouzení sociální atmosféry v zájmovém zařízení podle šesti proměnných:

- 1) Zaujetí dítěte činností (otázky č. 1, 7, 13, 19) - zaměření na míru soustředění a průběh činnosti
- 2) Vztahy mezi dětmi navzájem (otázky č. 2, 8, 14, 20) – ukazuje, zda si děti rozumějí a zajímají se o ostatní
- 3) Orientace vedoucího na vztahy – ochota pomoci (otázky č. 3, 9, 15, 21) – ukazuje komunikační úroveň mezi účastníky

- 4) Orientace dětí na cíl činnosti (otázky č. 4, 10, 16, 22) – zde se projeví zaměření účastníků na výkon
- 5) Pořádek a organizovanost ve skupině (otázky č. 5, 11, 17, 23) – v této proměnné hodnotíme prostředí zájmového a neformálního vzdělávání
- 6) Jasnost pravidel (otázky č. 6, 12, 18, 24) – ukazuje na srozumitelnost zadávaných úkolů dětem

O kvalitě klimatu v zařízení vypovídají hodnoty u všech sledovaných hledisek. Čím vyšší skóre, tím lepší hodnocení klimatu. Nízké hodnoty pak poukazují na nepříznivé klima. Výsledky z tohoto dotazníku by tedy měly posloužit k popisu reálného stavu sociálního klimatu zařízení, popř. k vzájemnému srovnání sociálního klimatu v jednotlivých kroužcích, oddílech, dále pak ke srovnání názorů dětí a vedoucích. Závěr z takového šetření by měl sloužit jako podklad pro případné nápravné opatření, které povede ke zlepšení klimatu v zařízení.

V příloze této práce jsou tři typy dotazníků, které vznikly diverzifikací pro tři odlišné cílové skupiny ve snaze o srozumitelnost kladených otázek zaměřených na daný útvar:

- Dotazník LTGES pro Školní družinu, popř. klub
- Dotazník LTGES pro Nízkoprahová zařízení
- Dotazník LTGES pro Střediska pro volný čas dětí a mládeže a NNO

Dotazník LTGES má ve všech případech shodnou vyhodnocovací tabulku, jelikož zjištění kvality klimatu je shodným cílem ve všech zařízeních bez ohledu na jejich zaměření.

Administrace

Dotazník vyplňuje každý respondent samostatně a odpovídá na formuláři zakroužkováním ANO-NE.

Vyhodnocování

U otázek 1, 2, 5, 6, 9, 10, 11, 14, 15, 18, 19, 20, 21, 22, 24 je každá kladná odpověď ANO hodnocena 3 body, NE 1 bodem. Jiná nebo žádná odpověď je klasifikována 2 body.

U otázek 3, 4, 7, 8, 12, 13, 16, 17, 23 je za odpověď ANO 1 bod, za NE 3 body a za jinou nebo žádnou odpověď 2 body.

Doba potřebná pro zadání a vypracování dotazníku se pohybuje v rozmezí 15-20 minut, a to včetně instrukcí. Zhruba stejný časový úsek bude trvat vyhodnocování vyplněných dotazníků.

Důležitým prvkem při zadávání dotazníku je **vhodný výběr zkoumaného vzorku**. Zejména dodržení věkové hranice respondentů od 9 let, aby porozuměli otázkám. Dalším krokem by měla být vlastní **formulace hypotéz**, které buď potvrdí nebo vyvrátí úhel pohledu na danou problematiku. Vhodné je také vypracování **dokumentace** k prováděnému výzkumu, která zajistí přehled všech získaných informací a údajů a jejich zpracování. Nedílnou součástí jsou následné **návrhy a náměty** směřující k dalším opatřením, která povedou ke zlepšení v oblasti zkoumané problematiky.

Závěr

„Dospěla jsem k děsivému závěru. Jsem rozhodujícím činitelem ve skupině. Svým osobním přístupem vytvářím klima a každodenní náladou vytvářím počasí. Jako výchovný činitel mám obrovskou sílu udělat život dítěte nešťastným nebo radostným. Můžu být nástrojem bolesti nebo nástrojem inspirace. Můžu zranit nebo léčit dětskou duši. Ve všech situacích moje odpověď rozhodne o tom, zda se bude dítě humanizovat, nebo dehumanizovat.“³⁷ Mým přáním je, aby tato bakalářská práce poukázala na důležitost sledovaného jevu, kterým zdravé klima v zájmovém a neformálním vzdělávání bez pochyby je, a třeba i přispěla k realizaci standardizace těchto dotazníků, které by následně sloužily jako klíč k informacím týkajícím se klimatu v zájmovém a neformálním vzdělávání.

Ráda bych se zde ještě zmínila o důležitosti propojení sociální sféry s pedagogickou, jakožto dvou rozdílných oborů, jejichž cíle se vzájemně prolínají a doplňují. Při získávání informací v terénu jsem měla jedinečnou možnost nahlédnout pod pokličku těmto oborům v praxi a s překvapením jsem došla k závěru, že sociální pracovník musí být při své práci také pedagogem a pedagog se neobejde bez vědomostí z oblasti sociologie. Vždyť i v této práci všudypřítomné „zdravé klima“ je spíše z oblasti sociální než pedagogické.

Závěrem bych chtěla zdůraznit cíl této práce, kterým bylo sestrojení nástroje pro měření klimatu v zájmovém a neformálním vzdělávání. Validitou, funkčností, popř. reliabilitou tohoto nástroje by se měla zabývat další fáze výzkumu, ve které by proběhlo testování vybraných subjektů, zpracování získaných dat a následná interpretace, která *„je velmi závažnou etapou analýzy dat získaných pedagogickým výzkumem. Jde zejména o vysvětlení zjištěných kauzálních vazeb mezi proměnnými zkoumané reality.“³⁸ Dále musí proběhnout*

---

³⁷ PETLÁK, E. *Klíma školy a klíma triedy*, s. 7. Bratislava: Iris, 2006. ISBN80-89018-97-1 (volně přeloženo).

³⁸ MAŇÁK, J., ŠVEC, Š., ŠVEC, V. *Slovník pedagogické metodologie*, s. 48. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005. ISBN 80-210-3802-0, a Paido – edice pedagogické literatury, 2005. ISBN 80-7315-102-2.

zpracování závěrů z výzkumu a výzkumné zprávy, které by měly za úkol zjistit, zda je tento nástroj opravdu vhodným klíčem pro měření klimatu ve všech cílových skupinách, nebo jen v některých z uvedených. Poslední fáze by pak vedla k již zmíněné standardizaci LTGES dotazníků pro jednotlivé cílové skupiny.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

HÁJEK, B. *Nástin metodiky vedení zájmové činnosti*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2007. ISBN 978-80-7290-265-1.

HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – pedagogická fakulta, 2003. ISBN 80-7290-128-1.

HORÁK, F., CHRÁSTKA, M. *Úvod do metodologie pedagogického výzkumu*. Praha: SPN, 1989. ISBN 17-304-89.

HRABAL, V. st., HRABAL, V. ml. *Diagnostika. Pedagogickopsychologická diagnostika žáka s úvodem do diagnostické aplikace statistiky*. Praha: Karolinum – Univerzita Karlova, 2002. ISBN 80-246-0319-5.

KLENER, P. *Velký sociologický slovník. I. svazek*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-164-1.

LAŠEK, J. *Sociálně psychologické klima školních tříd a školy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2001. ISBN 80-7041-088-4.

HRABAL, V. *Pedagogicko psychologická diagnostika žáka*. Praha: SPN, 1989. ISBN 80-04-22149-1.

MAŇÁK, J., ŠVEC, V. *Cesty pedagogického výzkumu*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2004. ISBN 80-210-3802-0, a Paido – edice pedagogické literatury, 2004. ISBN 80-7315-078-6.

MAŇÁK, J., ŠVEC, Š., ŠVEC, V. *Slovník pedagogické metodologie*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005. ISBN 80-210-3802-0, a Paido – edice pedagogické literatury, 2005. ISBN 80-7315-102-2.

PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLIČKOVÁ, V., PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178295-5.

PETLÁK, E. *Klíma školy a klíma triedy*. Bratislava: Iris, 2006. ISBN80-89018-97-1.

SKALOVÁ, J. a kolektiv. *Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu*. Praha: SPN, 1983. ISBN 14-411-83.

SÝKORA, J., ed. *Výchova a volný čas 3*. Hradec Králové: Gaudeamus, Univerzita Hradec Králové, 2008. ISBN 978-80-7041-730-0.

SEZNAM ZKRATEK

CCQ – Communication Climate Questionnaire

CES – Classroom Environment Scale

DDM – dům dětí a mládeže

LTGES – Leisure Time Group Environment Scale

MCI – My Class Inventory

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

NIDM – Národní institut dětí a mládeže

NNO – nestátní nezisková organizace

NZDM – nízkoprahová zařízení pro děti a mládež

PPD – pedagogicko-psychologická diagnostika

ŠD – školní družina

ŠK – školní klub

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1. – Dotazník LTGES pro školní družinu a školní klub

Příloha 2. – Dotazník LTGES pro střediska volného času, sportovní kluby, zájmové kroužky

Příloha 3. – Dotazník pro Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež

Příloha 4. – Vyhodnocení dotazníku LTGES

Příloha č. 1- Dotazník

LTGES – Školní družina, školní klub

Chlapec / Dívka   Věk.....

1. Kluci a holky z naší družiny se při práci a hrách hodně snaží.   ANO NE
2. Kluci a holky v naší družině se znají a jsou spolu rádi v kontaktu ANO NE
3. Naše paní vychovatelka si s námi moc nepovídá   ANO NE
4. V naší družině si s ostatními povídáme spíše o tom, co budeme dělat
po družině   ANO NE
5. V naší družině známe program a víme, co se kdy bude dělat   ANO NE
6. V naší družině jsou jasná pravidla, která mají všichni dodržovat ANO NE
7. Kluci a holky v naší družině při práci a hrách raději myslí na jiné věci
ANO NE
8. Kluci a holky v naší družině se spolu nechtějí blíže kamarádit ANO NE
9. Naše vychovatelka se o nás skutečně zajímá, chce nás poznat ANO NE
10. V naší družině jsou velmi důležité výsledky naší práce ANO NE
11. V naší družině se cítím příjemně ANO NE
12. V naší družině se často mění pravidla ANO NE
13. Kluci a holky v naší družině se nemůžou dočkat, až půjdou domů
ANO NE
14. Kluci a holky se hodně kamarádí i mimo družinu ANO NE
15. Naše vychovatelka je více náš přítel než dozor ANO NE
16. V naší družině nemusí kluci a holky dělat, co je naplánováno ANO NE
17. V naší družině si kluci a holky můžou dělat, co chtějí,
křičet a nepracovat ANO NE
18. Naše vychovatelka vysvětlí, co se stane, když někdo poruší
pravidla při činnosti ANO NE
19. Většina kluků a holek v naší družině dává opravdu pozor na to, co
vychovatelka říká ANO NE
20. Naše družina je příjemným místem pro setkávání s ostatními ANO NE
21. Naše vychovatelka dovede pomoci, když nás něco trápí ANO NE

22. Kluci a holky se v naší družině snadno zapojí do nových činností ANO NE
23. V naší družině je často velký nepříjemný hluk ANO NE
24. Naše vychovatelka nám umí dobře vysvětlit pravidla, kterými se máme řídit ANO NE

Příloha č. 2 - Dotazník

LTGES – Střediska volného času, sportovní kluby, zájmové kroužky

Chlapec / Dívka   Věk.....

1. Kluci a holky z našeho kroužku/oddílu se při činnostech hodně snaží
ANO NE
2. Kluci a holky v našem kroužku/oddílu se znají a rádi se scházejí ANO NE
3. Vedoucí našeho kroužku/oddílu si s námi moc nepovídá ANO NE
4. V našem kroužku/oddílu si s ostatními povídáme více o tom, co budeme
dělat, až schůzka skončí ANO NE
5. V našem kroužku/oddílu víme, co se kdy bude dělat, a víme proč ANO NE
6. V našem kroužku/oddílu jsou jasná pravidla, která mají všichni dodržovat
ANO NE
7. Kluci a holky v našem kroužku/oddílu při setkání raději myslí na jiné věci
ANO NE
8. Kluci a holky v našem kroužku/oddílu se spolu nechtějí blíže kamarádit
ANO NE
9. Náš vedoucí se o nás skutečně zajímá, chce nás blíže poznat ANO NE
10. V našem kroužku/oddílu jsou velmi důležité výsledky naší práce ANO NE
11. V našem kroužku/oddílu se cítím příjemně ANO NE
12. V našem kroužku/oddílu se často mění pravidla ANO NE
13. Kluci a holky z našeho kroužku/oddílu často čekají na konec, až půjdou
domů ANO NE
14. Kluci a holky se spolu kamarádí i mimo kroužek/oddíl ANO NE
15. Náš vedoucí je pro nás víc náš kamarád než nadřízený ANO NE
16. V našem kroužku/oddílu nemusí kluci a holky dělat to, co je naplánováno
ANO NE
17. V našem kroužku/oddílu si kluci a holky můžou dělat, co chtějí
(křičet, vyrušovat) ANO NE

18. Náš vedoucí vysvětlí, co se stane, když někdo poruší určená pravidla
ANO NE
19. Většina kluků a holek v našem kroužku/oddílu dává při zadávání úkolů
opravdu pozor ANO NE
20. Náš kroužek/oddíl je příjemným místem pro setkávání s ostatními
ANO NE
21. Náš vedoucí nám dovede pomoci, když nás něco trápí ANO NE
22. Kluci a holky v našem kroužku/oddílu se rádi zapojují do nových činností
ANO NE
23. V našem kroužku/oddílu často křičí jeden přes druhého ANO NE
24. Náš vedoucí nám umí dobře vysvětlit pravidla, kterými se máme řídit
ANO NE

LTGES – Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež

Chlapec / Dívka   Věk.....

1. Kluci a holky z klubu se hodně zapojují do zájmových činností   ANO NE
2. Kluci a holky z klubu se znají a rádi se zde scházejí   ANO NE
3. Pracovník klubu si s námi moc nepovídá   ANO NE
4. V našem klubu si s ostatními povídáme spíše o tom, co budeme dělat
jindy a jinde   ANO NE
5. V klubu víme, co se kdy může dělat, a víme proč   ANO NE
6. V našem klubu jsou jasná pravidla, která musí všichni dodržovat
ANO NE
7. Kluci a holky v klubu raději myslí na jiné věci než na činnosti   ANO NE
8. Kluci a holky v klubu se spolu nechtějí blíže kamarádit   ANO NE
9. Pracovník klubu se o nás skutečně zajímá, chce nás i blíže poznat
ANO NE
10. V klubu jsou velmi důležité výsledky naší práce   ANO NE
11. V klubu se cítím příjemně   ANO NE
12. V klubu se často mění pravidla   ANO NE
13. Kluci a holky se v klubu moc dlouho nezdržují, jdou raději jinam
ANO NE
14. Kluci a holky se spolu kamarádí i mimo klub   ANO NE
15. Pracovník klubu je pro nás víc náš kamarád než vedoucí   ANO NE
16. V klubu nemusí kluci a holky dělat to, co si společně domluvili   ANO NE
17. V klubu si kluci a holky můžou dělat, co chtějí (křičet, vyrušovat ostatní)
ANO NE
18. Pracovník klubu vysvětlí, co se stane, když někdo poruší určená pravidla
ANO NE
19. Většina kluků a holek v našem klubu opravdu dává pozor při zadávání
domluvených činností   ANO NE
20. Náš klub je příjemným místem pro setkávání s ostatními   ANO NE

21. Pracovník klubu nám dovede pomoci i v soukromých věcech ANO NE
22. Kluci a holky se snadno zapojují do nových činností klubu ANO NE
23. V našem klubu často křičí jeden přes druhého ANO NE
24. Pracovník klubu nám umí dobře vysvětlit pravidla, kterými se máme řídit
ANO NE

Příloha č. 4 - Vyhodnocení

Vyhodnocení dotazníku LTGES

Vyplňujte přepisem z vyplněného dotazníku po sloupcích – otázky jdou po sobě, na závěr spočítejte skóre za každou oblast.

1) *Zaujetí dítěte činností (otázky č. 1, 7, 13, 19) – zaměřují se na míru soustředění, na průběh činnosti*

Celkem

	1	7	13	19
ANO	3	1	1	3
NE	1	3	3	1

2) *Vztahy mezi dětmi navzájem (otázky č. 2, 8, 14, 20) – tato proměnná ukazuje, zda si děti rozumějí a zajímají se o ostatní*

Celkem

	2	8	14	20
ANO	3	1	3	3
NE	1	3	1	1

3) *Orientace dětí na cíl činnosti (ochota pomoci) (otázky č. 3, 9, 15, 21) – poukazují na komunikační úroveň mezi účastníky*

Celkem

	3	9	15	21
ANO	1	3	3	3
NE	3	1	1	1

4) *Orientace dětí na cíl činnosti (otázky č. 4, 10, 16, 22) – tato proměnná poukazuje na zaměření účastníků na výkon*

Celkem

	4	10	16	22
ANO	1	3	1	3
NE	3	1	3	1

5) *Pořádek a organizovanost ve skupině (otázky č. 5, 11, 17, 23) – v této proměnné hodnotíme prostředí v organizaci zájmového a neformálního vzdělávání*

Celkem

	5	11	17	23
ANO	3	3	1	1
NE	1	1	3	3

6) Jasnost pravidel (otázky č. 6, 12, 18, 24) – posuzuje srozumitelnost úkolů
zadávaných dětem

Celkem

	6	12	18	24
<i>ANO</i>	3	1	3	3
<i>NE</i>	1	3	1	1

ABSTRAKT

ŽŮRKOVÁ, J. *Zjišťování kvality klimatu v zájmovém a neformálním vzdělávání*. České Budějovice 2011. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce Jan Sýkora

Klíčová slova: sociální klima, sociální prostředí, zájmové a neformální vzdělávání, volný čas, pedagog volného času, interakce, pedagogicko-psychologická diagnostika, diagnostické metody.

Bakalářská práce se zabývá problematikou zajišťování zdravého klimatu v zájmovém a neformálním vzdělávání a analýzou nástroje, který měří a zjišťuje sociální klima ve školním prostředí, dále pak modifikací tohoto nástroje pro potřeby zájmového a neformálního vzdělávání. První část bakalářské práce je zaměřena na termíny volný čas, zájmová činnost, motivace, sociální klima. Je zde věnován prostor zájmovým organizacím, kterých se měření klimatu dotýká. V další části práce je pozornost zaměřena na problematiku pedagogicko-psychologické diagnostiky a na její možné využití v praxi.

Praktická část obsahuje modifikaci dotazníku CES a jeho aplikaci do prostředí zájmového a neformálního vzdělávání za pomoci výstupů odborné veřejnosti.

ABSTRACT

ŽŮRKOVÁ, J. *Detection of change in quality pet and non-formal education*. České Budějovice 2011. Bachelor thesis. University of South Bohemia in České Budějovice. Faculty of Theology. Department of Education. Supervisor Jan Sýkora.

Keywords: social climate, social environment, leisure and informal education, leisure, leisure time teacher, interaction, pedagogical and psychological diagnosis, diagnostic methods.

This thesis addresses the issue of ensuring a healthy climate of the pet and informal learning, analysis tools that detect and measure the social climate at school. Further modifications of this tool for the needs and interest of non-formal education. The first part of this thesis is focused on the terms leisure and leisure activities, motivation, social climate. There is a dedicated space for the interest groups, which affects the measurement of change. In the next section, attention is focused on the issue of pedagogical-psychological diagnosis and its possible use in practice.

The practical part includes a modified questionnaire CES and its application in the environment of interest and non-formal education through outcomes of the professional community.